

KJAK

skal síggjast í ljósinum av, at trygdarpolitikkurin í dag eisini skal taka atlit til búskaparligar, sosialar og umhvørvisligar vandar og kreppustøður. Menningin í kunningar- og samskiftis-tøknini “ger heimin minni” – fyrilestrar, sum vera hildnir í Føroyum við evnum um til dømis islam í mun til demokrati og skrivi- og talufrælsi, kunnu fylgjast beinleiðis um allan heim um alnótina.

Tað er gott og positivt, at Føroyar eru við í alheimsgerinum við teimum menningarmøguleikum, ið alheimsgerin hevur við sær. Men, henda menning við-førir eisini nakrar týðandi avbjóðingar á uttanríkis-, trygdar- og verjupolitiska økinum, og undir hesum eisini á tilbúvgvingarpolitiska økinum. Føroya landsstýri og Danska stjórnin vera noydd til at fyrihalda seg til hesar avbjóðingar í komandi tíðum. Avbjóðingar, sum sambært omanfyrenevnda kunnu takast samanum til at hava ein tættan samanhag við luttøku Danmarkar í hermásligum átøkum í altjóða høpi, øktari luttøku hjá Føroyum í altjóða vinnulívið, hóttanir og vandar av menniskja- og nátturuskaptum ávum, sum eru tvørtjóða, fløktir og óvæntaðir umframt tann hóttanarmyndin sum framvegis er móttvegis Danmark sambært metingini hjá PET.

Tørvur er á einum felags danskt/føroyskum trygdarpolitikki, sum leggur áherðslu á sivil-hernaðarlaga samhugsan í mun til heildarverjuna.

Í dansku avtaluni á verju-økinum 2013-2017 stendur m.a. skriva, at “Dansk forsvar har grundlæggende til formål at hævde det danske riges suverænitet og sikre landets fortsatte eksistens, integritet og sikkerhed. Truslerne mod Danmark kan opstå overalt i verden og er uforudsigelige og komplekse. ...”

Danska verjulógin er galdandi í Føroyum, og endamáli og uppgáurnar í lógini taka útgangsstøði í einum víðkaðum trygdarhugtaki – samsvarandi nýggju trygdardagsskránni, ið er nevnd omanfyri – har hugtaki um trygd ríksins – sivilverja og stjórnarverja (continuity of government) – er tikið burtur til frama fyri hugtaki um sivila trygd fyri almenningin (continuity of society). Verjulógin ásetir eisini, at danska verjan kann veita ymiska hjálp til føroyska samfelagið.

Tann føroyska tilbúvgvingarlógin bleiv sett í gildi í fjør summar, og endamáli við lógini er m.a. at tryggja eina samvirkandi tilbúgv-

ing fyri alt landið, millum annað við hjálp frá einum Tilbúvgvingarráðið. Sambært kunngerð til føroysku rættargangslógina § 108 – tann sokallaða “generalfuldmagten” – er uppgávan hjá politinum m.a. at varðveita trygd, frið og skil í landinum. Verju-, tilbúvgvingar- og rættargangslógin eru týðningarmikil amboð til at menna eitt trygt og sterkt føroyskt samfelag, har sivil-hernaðarligrar førleikar og uppgávur vera sameindar og samhugsadar í einari heildarverju, sum er eitt samstarv millum politiið, hernaðarligu verjuna, sivilu tilbúvgvingina hjá land og kommunum og bjargingarfeløgini. Nevndu lógir og heildarverjan skulu í verki fremja trygdarpolitikkinn í Føroyum.

Føroyar hava seinastu árin yvirtikið trý týðandi málsøki sum sermál, sum hava stóran trygdar- og tilbúvgvingarligan týðning. Leiting og bjarging á sjónum í 2002, havumhvørvismál í 2003 og samskipan av tilrættisleggingini av sivilu tilbúvgvingini í 2007. Yvirtøkurnar eru allarhelst gjørdar eftir bestu politisku sannføring og eftir besta førimuni. Men trupulleikin er, at hesi økir ongantíð eru sett inn í ein yvirskipaðan danskt/føroyskan trygdar- og verjupolitikk – økini eru tikin yvir hvør sær, uttan eina yvirskipaða trygdarpolitiska ætlan, soleiðis at tað í dag er torført seta økini inn í ein trygdar- og tilbúvgvingarligan samanhag. Trygdar- og tilbúvgvingarpolitikkurin vil í stóran mun veita vissu fyri, at tað er ein yvirskipaður samanhagur millum allar áhugapartar, sum hava við trygd og tilbúvgving at gera, soleiðis at tað er eitt natúrligt samstarv millum áhugapartarnar tvørtur um myndugleika, fyrirøku og landamørk. Har næst vil trygdar- og tilbúvgvingarpolitikkurin í stóran mun tryggja, at tað er samsvar millum operativa virksemi hjá útinnandi eindum og teir karmar, sum avvarðandi myndugleikar seta upp við lógarverkið og mannagongdum. Hesin samanhagur er ein avgerandi fortreyt fyri, at føroyska samfelagið er ført fyri taka sær av teimum avbjóðingum, sum í framtíðini standast av menniskja- og náttúruskaptum hendingum og vandum.

Ein vantandi føroysk landsumfatandi oljutilbúvgvingarætlan er eitt dømi um eitt øki, sum manglar at vera sett inn í ein yvirskipaðan trygdar- og

tilbúvgvingarpolitikk, og sum hevur havt við sær, at tað í dag ikki er undirtøka á politiskum og embætismannastigi fyri, at skipa oljutilbúvgvingina í Føroyum. Landsoljutilbúvgvingarætlanin eigur í Føroyum, sambært havumhvørvis- og kolvetnis- tilbúvgvingar- og verjulógini, at gerast sum eitt samstarv millum land, kommunur, fyristøðufelagið og dansku verjuna. Sum nevnt omanfyri, verða gjørdar oljuboringar á føroyska landgrunninum næsta ár, og tiskil eigur oljutilbúvgvingarætlanin at raðfestast høgt í almennu skipanini. Tað eru 3 ár síðani Deepwater Horizon stórvanlukkuna, har 11 persónar doyðu og stórar mongdir av olju og gassi í fleiri vikur lóku út í Meksikoflógvan. Í ár eru tað 25 ár síðani Piper Alpha

stórvanlukkuna á oljuboripalli í Norðsjónum, har 167 fólk lótu lív. Fyrrverandi stjórin í norska Petroleumstilssynet, Magne Ognedal, sigur m.a. soleiðis, tá hann verður spurður, um eitt óhapp sum við Piper Alpha kann henda í dag: “Jeg tror svaret på det er ja, ...” Viðari sigur Ognedal, at “Piper Alpha var – og er fortsat – en kraftig påmindelse om at det er et stort ulykkespotensial i denne næringen og at det er en udfordring at styre risikoen, ... Vi har sett mange hendelser etter Piper Alpha som har hatt stort potensial og lett kunne utviklet seg til storulykker eller katastrofer. Også her på norsk sokkel. Risikoen i denne virksomheten er stor, men den kan styres. Det krever full oppmerksomhet

– 24 timer i døgnet, sju dager i uka, 365 dager i året. Det er aldrig anledning til å slappe av.”

Kjarnorkutilbúvgvingin er eitt annað dømi um eitt yvirtikið málsøki, sum krevur samstarv tvørtur um myndugleika- og landamørk, og sum manglar at vera sett inn í eitt trygdarpolitiskt høpi. Kjarnorkutilbúvgvingin er í dag óvirkin í Føroyum, hóast tað finnast áleið 100 kjarnorkuverk í Evropa og har tey nærmastu Føroyum eru staðsett í Skotlandi. Ein partur av umstingini av kjarnorkutilbúvgvingini eru føroyskir myndugleikar og bjargingarfeløgini før fyri at útinna, ímeðan aðrir partar krevur serkunnleika, sum Føroyar í dag ikki hava tøka. Tiskil liggur væl fyri í hesum førinum, at taka upp samstarv við danska

er um samfelagsligt sera týðningarmikið, men eisini váðakent og serligt virksemi, ella skal tyrlusáttmálin bjóðast út í fríðari kapping til onnur feløg at bjóða uppá. Vegna vaksandi virksemi og ferðslu á sjónum og í luftini, og einari móguligari komandi oljuvinnu, er so tørvur á meira framkomnum tyrlum, og er tí kanska neyðugt at fara inn í eitt tættari samstarv við Ísland og Stórabretland (Hetland) um tyrlutilbúvgving. Eisini at gera eina ætlan fyri – og samhugsa – eitt tættari sivilt-hernaðarligt samstarv millum føroyskar myndugleikar og dansku verjuna um tyrlutilbúvgving, herimillum regluligar venjingar við føroyskum tyrlum, sum lenda á danskum verjuskípið burtur frá landið.

Skipanin við bjargingarbatunum má eisini setast inn í ein trygdarpolitiskan samanhag, har støða má takast til í hvussu stóran mun skulu bjargingarbatarnir, sum burturav virka við sjálvbodnum og ólöntum fólkið, brúkast í sjótilbúvgvingini í mun til størri vaktar- og bjargingarskipini hjá landinum. Hvussu langt røkkur uppgávan hjá bjargingarbatunum í mun til størri skipini, og eigur avmarking at setast á virksemi hjá bjargingarbatunum í mun til veður og vind og frástøðu úr landi. Samsvarar føroyska regluverkið í hesum sambandi við virksemi hjá bjargingarbatunum ella skulu broytingar til. Eisini kundi verið hugt eftir, um tað hevði verið skilagott, um manningin á bjargingarbatunum inn-ganga í eitt tættari samstarv við manningarnar á skipunum hjá landinum um t.d. útbúvgving, førleikamenning og venjing. Sivilt/hernaðarligt samstarv er eisini ógvuliga týðningarmikið í sambandi við virksemi hjá bjargingarbatunum.

Eisini tá talan er um spurningin um yvirgang, er ein trygdarpolitikkur og tilbúvgvingarligur samanhagur neyðugur, tí fyrirbyrging og átøk móttvegis yvirgangi krevur sivil/hernaðarlaga samhugsan, samskipan av vitan og útgerð tvørtur um myndugleika- og landamørk og felags venjingar í kreppustýring, bæði í ríkisfelagsskapinum og í norðurlandskum høpi. Týðningarmikið er við tóttum samstarvi millum politiið, land og kommunur, eitt nú við at skipa eina føroyska kreppustýringareind, har landsstýrið og eitt kreppuráð/tilbúvgvingarráð

inn-ganga. Kreppustýringareindin verður sett í samanhag við politiið í Føroyum og kreppustýringareindina hjá dønnum og íslendingum umframt eina móguliga komandi felags norðurlandska kreppustýringareind. Eitt tætt samstarv millum politiið, sum hevur fregnartænastuupplýsingar frá PET um móguligar yvirgangshóttanir móttvegis føroyska samfelagnum, og eitt føroyskt kreppuráð/tilbúvgvingarráð, vil virka fyrirbyrgjandi og styrkjandi í mun til innanríkis trygd Føroya. Í hesum sambandi er neyðugt, at ávisir føroyskir myndugleikar í einum kreppuráðið/tilbúvgvingarráðið fáa innlit í flokkaði- og trúnaðarskjøl frá politinum og PET viðvíkjandi upplýsingum, sum hava við innanríkis trygd Føroya at gera, undir hesum upplýsingar um móguligar yvirgangshóttanir móttvegis føroyska samfelagnum og føroyskum áhugamálum annars.

Skoystast kann uppi, at Norðurlandaráðið seinnu árin hevur lagt áherðslu á trygdarpolitikkinn í norðurlondum og í Arktis, sum í stóran mun hevur tikið støði í Stoltenberg-frágreiðingini frá 2009 og sum hevur 13 ítökiligg uppskot til at styrkja um trygd og tilbúvgving í norðurlondum. Uppskot nr. 8 mælir norðurlandsku stjórnunum til at skipa eina felags norðurlandska “katastrofeueind” – sum tekur støði í teimum kreppustýringareindum, sum í dag virka í norðurlondum.

Trygdarpolitikkurin má taka støði í landafrøðiliga og stýrisskipanarlaga veruleika Føroya.

Trygdarpolitikkurin í Føroyum má taka útgangsstøði í hesum landafrøðiliga og stýrisskipanarlaga veruleika – at Føroyar eru staðsettar miðskeiðis úti í Norðuratlantshavi og í ríkisfelagsskapi við Danmark og Grønland, bundin saman í einari felags grundlóg og einum árhundraðar longum søguligum lagnu- og áhugafelagsskapi. Omanfyrenevnda lógtingssamtykt frá 2004 og Fámjinyvirlýsingin frá 2005 hava longu víst á týðningin av samstarvinum millum Danmark og Føroyar á uttanríkis- og trygdarpolitiska økinum, har spurningurin um yvirgangshóttanir- og gerðir er eitt týðningarmikið evni, sum eisini er viðkomandi at samstarva um. Nú skal hetta samstarv bara aktiverast – tað hevur skund.